

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет
(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра археології та етнології України
(повна назва кафедри)

Дипломна робота

магістра

на тему: «Весілля Одеси та Одещини останньої чверті

XX ст. – початку XXI ст.»

«Wedding of Odessa and Odessa region at the last quarter of XX – beginning of the XXI century»

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальності 8.02030201 Історія
Кілієнко Софія Сергіївна

Керівник к.і.н., доц. Петрова Н. О.

Рецензент д.і.н., проф. Барвінська П. І.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 9 від 22 травня 2017 р.

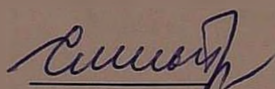
Захищено на засіданні ЕК № 1

протокол № 27 від 12 серпня 2017 р.

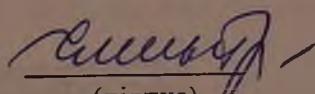
Оцінка Відмінно 1 А 192
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис)

Сминтина О.В.
(прізвище, ініціали)

(підпис)

Сминтина О. В.
(прізвище, ініціали)

Ш/в 427994

Одеса – 2017

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Джерела, історіографія та методологія дослідження українського весілля кінця XX ст. – початку XXI (напрямки, результати, регіональна специфіка).....	8
1.1. Джерела дослідження сучасного весілля.	8
1.2. Історіографія українського весілля.....	10
1.3. Методи дослідження в нашій роботі.	16
1.4. Структура як основа традиційного весілля у працях дослідників	18
1.5. Дослідження весільної атрибутики, їжі та вбрання в історіографії.....	21
1.6. Міське середовище як фактор впливу на традиційну культуру (на прикладі весілля).....	28
Розділ 2. Структура, атрибути та обрядодії українського традиційного весілля	32
2.1. Значення та функції весільних атрибутів.....	32
2.2. Весільна обрядовість.....	39
Розділ 3. Сучасне міське весілля: структура, обряди, специфіка.....	46
3.1. Церемонія державної реєстрації шлюбу в структурі сучасного міського весілля	46
3.1.1. «Весілля за добу» як один з проявів трансформації форми укладання шлюбу.	54
3.2. Весілля в Одесі в останній третині XX ст. (за матеріалами досліджень Молдованки).....	56
3.3. Трансформація обрядів міського весілля та його символів	61
3.3.1. Сучасне міське весілля очима молоді.....	66
3.3.2. Дівич вечір в сучасному міському просторі.....	72
Висновки.....	77
Список джерел та літератури	81

ВСТУП

Найважливішою подією кожної людини є весілля, воно являється важливим елементом в структурі сімейної обрядовості, має велике сакральне значення і зовсім не важливо де воно відбувається, у місті чи в селі. Нами для дослідження було обрано етнокультурний простір міста, тому що саме в ньому можна спостерігати так би мовити перехрестя старого та нового поколінь, традиційної так званої минулої та сучасної культури. Місто являється осередком важливих подій, несе в собі відбиток історичної пам'яті, яка постійно переплітається та трансформується, адже люди розуміють навколишнє середовище у новому баченні. Українське весілля характеризується тим, що має велику кількість специфічних рис, в тому числі надзвичайну варіативність. Треба зазначити, що в містах зосереджуються мешканці з різних регіонів, що мають різну етнічну приналежність, а весілля яке вони справляють (гуляють) як раз є своєрідним синтезом багатьох елементів та традицій, інколи зовсім різних за своїм етнічним походженням. Структурно весілля складається з великої кількості обрядодій, його перебіг супроводжується безліччю атрибутів які несуть певну ритуальну та символічну функцію та інформацію. Наявність широкої історіографії дає всі підстави стверджувати, що ця тема ставала предметом уваги для дослідження багатьох аспектів: структурного, атрибутивно-символічного, регіональної специфіки та варіативності і до сьогодні є цікавою та різносторонньою для багатьох дослідників та відкритою для нових наукових штудій. Весілля зароджується в традиційному середовищі, яке функціонує в сільській місцевості, але з плином часу та масовим переселенням людей до міста всі весільні традиційні елементи починають взаємодіяти з культурою та специфічними реаліями міста, які з часом стають вже традиціями міста, останнє в свою чергу поступово поглинуло та видозмінило елементи весільної обрядовості, натомість деякі з них залишилися стійкими до таких трансформацій. Так сьогодні міське весілля становить для

нас науковий інтерес як малодосліджене явище, а тому являється дуже **актуальною темою**, адже розвиток міст, інформаційних технологій та можливостей взагалі трансформують обряд. Молодь все більше звертається також до західних традицій та переймають їхній стиль до свого весілля, змішуючи традиційне та нове, несвідомо перелаштовуючи хід та сенс дійства. Таким чином весілля та його структурно – обрядовий зміст зазнає трансформації, яка сьогодні має все більших масштабів, а отже і більше можливостей для досліджень.

Об'єктом дослідження є весілля як елемент обрядової культури сучасного міста.

Предмет дослідження структура та зміст сучасного міського весілля, традиції та інновації на прикладі м. Одеси та Одещини.

Мета нашого дослідження спроба комплексного дослідження міського весілля та виявлення відмінностей між структурою та змістом традиційного (сільського) та міського весілля.

Завдання дослідження:

1. Провести спробу характеристики наявних джерел та літератури з проблематики дослідження весільної обрядовості.
2. З метою формування джерельної бази для написання роботи провести дослідження у вигляді опитування респондентів.
3. Проаналізувати Інтернет-ресурси як джерело дослідження сучасного стану побутування весільної обрядовості.
4. Зробити спробу лаконічної характеристики структури та змісту традиційного сільського весілля.
5. Провести порівняльний аналіз сільського та міського весілля, з характерними для них ключовими обрядодіями та атрибутами.

Географічні межі магістерської роботи обумовлені сучасним м. Одеса і його областю.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють XX-XXI ст.

Серед основних напрямків досліджень весілля – питання походження та розвитку весільної обрядовості, які спеціально чи опосередковано вивчали М.Сумцов, В.Охримович, Й.Лозинський, Ф.Вовк, Н.Здоровега, В.Борисенко, О.Курочкін, та інші. Сім'ю, як соціальну інституцію та форму шлюбу, вивчали В.Охримович, О.Левицький. З накопиченням етнографічних знань наприкінці ХІХ ст. з'являються перші узагальнюючі роботи. Проте у вказаний період методологічний підхід до вивчення проблеми, методика збору етнографічних матеріалів практично не змінюється. Як і раніше, автори друкують або власну інформацію про весілля, або узагальнюють відомості кореспондентів.

У 20-ті роки. ХХ ст. зароджується новий напрямок у дослідженні весільної обрядовості – а саме визначення чинників, що впливають на трансформації. Весільних обрядів, зокрема економічних.

У 30-40-ві рр. ХХ ст. етнографічна діяльність практично припиняється і відновлюється тільки у повоєнний час.

У повоєнний період вивчаються проблеми розвитку весільної обрядовості за радянський часів. Порівняльний аналіз весільних обрядів майже всіх регіонів України, проведений В. Борисенко, дозволив визначити їх поліваріантність. Починаючи з 70-х рр. ХХ ст. К. Чистовим, Н. Велецькою, А. Байбуріним, особливо плідно досліджуються зміст та структура весільного обряду. Починаючи з 90-х років ХХ ст. активно ведуться дослідження весільної обрядовості на Буковині, Поліссі, Поділлі та Півдні України. На Одещині цьому у великій мірі сприяло відкриття кафедри археології і етнології України на історичному факультеті в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова. Тут дослідженням весільної обрядовості українців займаються В. Г. Кушнір, Н. О. Петрова, К. О. Коровіна, Т. А. Агафонова, Т. В. Тхоржевська та інші. Великий внесок в дослідження весільної обрядовості українців Буковини зробили Г. К. Кожолянко, О. В. Кожолянко, О. Камінська, І. Сандуляк та інші. Дослідженням весільної обрядовості українців на Полісся займалася О. П. Кондратович, значення символіки та семантики весільних

ритуалів та атрибутів на Поліссі вивчають Т. Лупіц, І. Несен, Л. Войтюк, О.П. Цвид-Гром. Весільну обрядовість Поділля досліджували В. К. Борисенко, весільний фольклор цього регіону вивчають С. Козяр, Н. А. Пастух, С. Маховська.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що автор вперше на прикладі м. Одеси проводить порівняльний аналіз між традиційним сільським весіллям та сучасними весільними традиціями міста. Завдяки виявленій структурі сучасного міського весілля виявили її корінні видозміни, а також обрядодії та атрибути які зазнали трансформації.

В процесі роботи над темою нами було використано наступні **основні методи дослідження**: інтерв'ювання, фіксація польового матеріалу у вигляді аудіо записів, безпосереднє спостереження — для розширення фактологічного матеріалу, аналіз статистичних даних, системний метод, функціональний, порівняльно-історичний — для виявлення причин, динаміки та особливостей змін обрядовості, проблемно-хронологічний — для розкриття ступеня дослідження вивченості кожного з основних етапів та складових культури у різні періоди етнологічних досліджень, теле - відео матеріали для виявлення регіональної специфіки весілля та еволюційний.

Для виконання поставлених завдань нами були опрацьовані матеріали періодичних видань, архівні данні, проаналізовані історичні праці, зібрано польовий матеріал.

Для формування джерельної бази у вигляді свідчень респондентів було проведено опитування студентів історичного факультету ОНУ імені І.І.Мечникова від 1991 та 1995 років народження, другого, четвертого та шостого курсів. Також були опитані респонденти які безпосередньо проживають в місті Одеса та працівники установ РАГСу.

Матеріали роботи пройшли апробацію у вигляді доповідей на конференціях у І-й Міжнародній науковій конференції присвяченій 20-річчю кафедри археології та етнології України Одеського національного університету

імені І.І. Мечникова «Етнічна культура в глобалізованому світі» (2013 р.); У II-ій Міжнародній науковій конференції присвяченій 200-річчю Т.Г. Шевченка «Етнічна культура в глобалізованому світі» - (2014) рік; У III-ій Міжнародній науковій конференції присвяченій 150-річчю ОНУ імені І.І. Мечникова «Етнічна культура в глобалізованому світі» - (2014) рік; У IV-ій Міжнародній науковій конференції Одеського національного університету імені І.І. Мечникова «Етнічна культура в глобалізованому світі» - (2015). Також у звітних студентських наукових конференціях ОНУ імені Мечникова (69-ій – 2013 р., 70-ої – 2014 р., 71-ої – 2015 р., звітної наукової конференції ОНУ імені Мечникова».

Частина матеріалів оприлюднена у вигляді публікацій у наукових збірках та матеріалах конференцій [87, с.157-162; 89, с. 51-57; 88, с.142-150].

Робота складається з трьох розділів: у першому ми розглядаємо стан дослідження українського весілля в сучасній історіографії. Визначено основні напрямки, результати та регіональну специфіку сучасних досліджень весілля в Україні. Другий розділ вміщує в собі аналіз традиційного українського весілля яке являється фундаментом на який ми спираємося при аналізі нашої роботи. У третьому розділі та його підрозділі ми розглядаємо традиції пз боку міського середовища, аналізуємо та порівнюємо структуру сучасного міського весілля, трансформацію обрядодії та атрибутики, встановлюємо як виглядає сьогодні традиційне весілля у місті, в чому його відмінності та нововведення, як саме виглядає сучасне весілля на прикладі м. Одеса. Робота складається з 91 сторінки.

ВИСНОВКИ

Весілля — є ключовим та найяскравішим етапом в житті кожної людини. Це цікаве та веселе дійство насичене різноманітними обрядодіями які з плином часу переформовуються в різних аспектах: атрибутивному, символічному, структурному, фольклорному. Особливість існування обрядовості в сучасному урбанізованому середовищі полягає в тому, що саме в місті весілля має свою власну специфічність у вигляді унікального поєднання традиції та інновацій, взаємодії різних етнокультурних компонентів.

Протягом написання праці було проаналізовано історіографію з нашої теми та було сформовано джерельну базу, яка складається з інтерв'ю наших респондентів в окремих районах Одеси, а також в студентському середовищі, відео та фото матеріалів, Інтернет сайтів, та опрацьованої літератури, також досліджено один з мікрорайонів нашого міста, а саме Молдованка. Авжеж джерельна база потребує подальшого опрацьовування та оформлення, бо дана тема ще не досліджена з багатьох сторін.

В процесі дослідження весілля як елементу обрядової культури сучасного міста, його структури та змісту на сучасному етапі розвитку міського весілля, збереження традицій та наявність інновацій на прикладі м. Одеси можемо сказати наступне.

Традиційне українське весілля складається з трьох частин перед весільного, власне весільного та після весільного циклів та низки обрядовій які супроводжують ці цикли, щоб оберегти молоде подружжя і зробити його міцним на все життя. Продовж весільних обрядів використовують спеціальну атрибутику, яка несе в собі важливий духовний сенс, тож крім того, що все роблять не просто так, для цього використовують спеціальні традиційні елементи та речі.

Щодо виявлення нової структури, традиційних обрядів та атрибутів наявних міському весіллю в Одесі, а також і в багатьох інших регіонах нашої

країни, можемо констатувати, що сьогодні на нашу думку, виходячи з всього того, що було нами досліджено в місті весілля має своєрідну структуру, та значення традицій які в неї входять. Тож весільна структура у місті сьогодні така:

1) Передвесільний цикл – приготування до шлюбу, розподіл обов'язків, приготування запрошень, вибір сукні молодої, дівич – вечір (з власної ініціативи)

2) Власневесільний цикл – одягання молодої, викуп молодої, розпис у РАГСі (іноді спочатку вінчання), святкування у ресторані чи кафе.

Стосовно післявесільного циклу, сьогодні його вже майже нема, всі два вище згаданих нами цикли проходять в один день і дуже рідко післявесільний цикл ми можемо спостерігати на другий день, коли молоде подружжя збирається десь в кафе чи вдома з найближчими родичами. Одним з самих сталих обрядів це викуп молодої, який сьогодні трансформований і проходить під сучасні конкурси придумані свідками та родичами, покривання молодої яке теж проходить не зовсім так як було раніше, їй вже не розплітають косу, не садять на кожух, коровайного обряду в місті ми зовсім не спостерігаємо, бо його тільки замовляють, а іноді і без нього проходить весілля. Дуже трансформований сьогодні обряд прощання з дівочістю, який несе в собі суто розважальний контекст, який перейнятий з європейських традицій. Одним із сучасних весільних обрядодій які ми можемо спостерігати це перший танок молодят, який присутній майже на кожному з весіль.

Стосовно атрибутики, сьогодні самим сталим атрибутом являється рушник, який є невід'ємною частиною, це символ того шлюбного життя і дороги, міцності сімейного вогнища, який зберіг свої функції та духовне значення, але деяка трансформація все ж таки його не обійшла, бо сьогодні рушник не вишивають, і він не являється частиною приданого. Останнього взагалі сьогодні вже нема, а рушник просто купують. Фата як давній атрибут нареченої, символ переходу з дівочого стану, символ незайманості сьогодні як

не дивно теж залишається сталим, але під впливом сучасних тенденцій, фату часто замінюють різноманітними іншими атрибутами через певну тематику весілля. Коровай як обрядовий хліб присутній, але в дуже уніфікованій формі, найчастіше він всього один на весіллі, і крім нього ніякої обрядової випічки більше немає. Символ сімейного вогнища сьогодні це запалювання свічок які також сьогодні важливі атрибути на весілля у місті, також символом сімейного вогнища є пускання у неба ліхтариків як показник того, що весілля закінчується, що сьогодні є дуже частим та новим обрядом на весіллі. Трансформованим атрибутом є бутоньєрка, яка наявна лише у молодят та у наречених, та букету молодої, який сьогодні спеціально замовляється для молодої, і який вона кидає неодруженим дівчаткам.

Хотілось би зазначити, що за часів незалежності в Україні форма шлюбної реєстрації збагатилась окремими етнічними компонентами, які сягають глибини традиційних форм, що присутні у весіллі, молодята мають можливість без втручання влади зареєструвати свій шлюб, внести корективи до сценарію. Обов'язковою залишається лише частина сценарію, це слова представника влади, які останній може коректувати лише стосовно побажань і звернення до молодих. Насичення самого сценарію обрядодіями не забороняється, стійким атрибутом являється рушник, деколи коровай, музичний фон, бокали з шампанським. Не оминає своїм впливом і Європа у якої також запозичують декотрі моменти сценарію через це він відривається від традицій і набуває трансформацій та видозмін.

Ми також виділили сьогодні декілька тематик міського весілля, залежно від регіону та бажання молодят:

- 1) Народне українське весілля, яке ми зустрічаємо більше у таких містах як: Вінниця, Закарпаття, Волинь, Луганщина.
- 2) Звичайні весілля з елементами українського традиційного. Наречені влаштовуючи весілля і самі не розуміють, що використовують ці

елементи, а отже і не надають їм ніякого значення. Що можна спостерігати по всіх регіонах.

- 3) Європейське весілля. Молодята опираються більше на традиції Западу. Данне весілля більше властиво таким містам як : Одеса, Київ, Чернівці, Харків, Миколаїв.

Треба зазначити, що специфічні тематичні весілля як такі всеодно присутні у кожному місті і які важко віднести до якоїсь певної категорії: «Готика відродження та бароко», «Сніданок у Тіфані», «Пляжне весілля», «Молодіжне» і так далі.

Авжеж буде весілля традиційним чи ні залежить тільки від сім'ї нареченої та нареченого, а канону як тареба проводити весілля сьогодні нема, що зберігає, трансформує або загублює в міському середовищі певні обряди та весільні традиції.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Спогади респондентів

1. Анатолій Іванович, 1935 р. н., вул. Прохорівська 55, м.Одеса
2. Бринза Ірина Ігорівна 1987 р.н, м.Арциз., Одеська обл.
3. Гладенька Анастасія Генадіївна 1995 р.н. Кодима . Одеська Обл
4. Дубініна Наталія Іванівна 1993 р.н , Степова 14., м.Одеса
5. Іванова Юлія Іванівна 1994 р.н., вул. Марсельська, 44, м.Одеса
6. Калініна Світлана Ігорівна 1993 р.н., с.Маяки., Одеська обл.
7. Кузнецова Тамара Олексіївна, 1954 р.н м.Одеса., вул. Богдана-Хмельницького 72.
8. Тетяна Валентинівна, м. Одеса., вул. Болгарська 8.
9. Чеботару Олена 1992 р.н., м. Одеса
10. Матеріали опитування студентів другого, четвертого та шостого курсів ОНУ імені І.І. Мечникова. (10.01.2014)

Архівні матеріали

11. Державний архів Одеської області (далі: Держархів Одеської області), ф. Р-8259 (Колекція Петра Трохимовича Маркушевського «Українська народна творчість» (звіти з фольклорної практики студентів філологічного факультету Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова). На державному зберіганні з 02.12.2013 р., оп.1. Матеріали фольклорних експедицій до регіонів України студентів відділення української мови та літератури філологічного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова, спр. 312 (Зошит з записами фольклору усної народної творчості Одеської області, Іванівського р-ну, укладач Олійник Л.С. 1980р.), 74 арк.

12. Держархів Одеської області, ф. № р-8259, оп. № 1, справа № 305 (Зошит з записами фольклору усної народної творчості Одеської області Іванівського району, укладач Пантелімонова В. А. 1971р.), 57 с.
13. Держархів Одеської області, ф. № р-8259, оп. № 1, справа № 319 (Зошит з записами фольклору усної народної творчості Одеської області Кодимського району, укладач Бабешко Т. В. 1985 р.), 84 с.
14. Держархів Одеської області, ф. № р-8259, оп. № 1, справа № 157 (Зошит з записами фольклору усної народної творчості Миколаївської області, укладач Горбешко Н. Г.) 94 с.
15. Держархів Одеської області, ф. № р-8259, оп. № 1, справа № 256 (Зошит з записами фольклору усної народної творчості Одеської області Біляївського району, укладач Асауляк Н. Ю.) 71 с.
16. З особистого архіву Бринзи Ірини Ігорівни 1987 р. н, м. Арциз. Відео весілля 2008 року Татарбунари. Одеська Область.

Електронні ресурси

17. Брак за сутки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dumskaya.net/news/brak-za-sutki-ne-tolko-v-hate-v-odesse-mozhno-bu-070269/> (24.04.2017)
18. Городская свадьба [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://russian-traditions.ru/svadba/gorodskaya-svadba/> (13.03.2013).
19. Девичник & мальчишник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://leonardo.ru/articles/62/devishnik-i-malchishnik/> (20.04.15).
20. Метод спостереження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://textbooks.net.ua/content/view/105/11/> (24.04.2017).
21. Методи збору і пошуку інформації, що застосовується в сучасній етнології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bukvar.su/kraevedenie-i-jetnografija/154584-Metody-sbora-i-poiska-informacii-primenyaemye-v-sovremennoiy-etnologii.html> (25.04.2017).

22. Методологія та методика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://svitstudenta.ucoz.ua/news/metodologija_ta_metodika_etnologichnikh_doslidzhen/2014-04-02-79 (25.04.2017).
23. О выездных церемониях и торжественных речах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kiev.vgorode.ua/news/178659-yntervui-s-sotrudnytsei-zahsa-koho-berut-zamuzh-kvevliane> (04.05.2015).
24. Проект «Шлюб за добу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2016/12/30/7131331/> (26.04.2017).
25. Свадебные традиции Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://video-photo.at.ua/publ/svadba/svadebnye_tradicii/svadebnye_tradicii_ukrainy/1-1-0-24 (13.03.2013).
26. Свадьба на Украине традиции и обычаи. Украинская свадьба [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.shaadi.ru/svadba-ukraine.php> (13.03.2013).
27. Системний підхід [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D1%96%D0%B4> (25.04.2017).
28. Сколько стоит брак за 24 часа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fakty.ictv.ua/ru/ukraine/suspilstvo/20160814-1592073/> (24.04.2017).
29. Хата-ЗАГС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.segodnya.ua/regions/odessa/hatu-zags-v-odesse-vysmeyali-i-mogut-snesti-737249.html> (24.04.2017)
30. Центральний ЗАГС Киев – Церемония росписи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.youtube.com/watch?v=ubd_GjhVWI (04.02.2014)
31. Чотири весілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://1plus1.ua/ru/4-vesillya> (25.04.2017)

32. Шлюбні новації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.5.ua/suspilstvo/shliubni-novatsii-v-odesi-vidkryly-khatynku-ekspresodruzhenia-121653.html>. (24.04.2017).
33. «Шлюб за 24 години» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : (<http://www.umoloda.kiev.ua/number/0/2006/102345/>) (24.04.2017)

ЛІТЕРАТУРА

34. Артюх Л. Ф. Українська народна кулінарія : Історико-етнографічне дослідження / Л. Ф. Артюх. – К. : Наукова думка, 1977. – 155 с.
35. Арциховский А. В. Городские концы в Древней Руси / А. В. Арциховский // Исторические записки : Сборник статей / Ред. Б.Д. Греков . – М. : Изд-во АН СССР, 1945. - Вып.16. – С. 3-14.
36. Байбурин А. К. Ритуал:свое и чужое / А. К. Байбурин // Фольклор и этнография. Проблемы реконструкции фактов традиционной культуры. Сборник научных трудов. – Л. : Наука, Ленинградское отд-е, 1990. – С. 6-12.
37. Байбурин А. К. Ритуал в традиционной культуре. Структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов / А. К. Байбурин. – СПб. : «Наука», 1993. – 240 с.
38. Балушок В. Елементи давньослов'янських ініціацій в українському весіллі / В. Балушок // Народна творчість та етнографія. – 1994. – № 1. – С. 16 – 24.
39. Боплан Г. Л. Весільні звичаї українців у першій половині XVII століття / Г. Л. Боплан – Весілля (у двох книгах). Книга 1. – К. : Наукова думка, 1970. – 301 с.
40. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні : історико-етнографічні дослідження / В. К. Борисенко ; АН УРСР, Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського. – К. : Наукова думка, 1988. – 190 с.

41. Борисенко В. К. Нова весільна обрядовість у сучасному селі. (На матеріалах південно-східних районів України) / В. К. Борисенко. – К. : Наукова думка, 1979. – 134 с.
42. Борисенко В. К. Сватання: про обрядові дії / В. К. Борисенко // Наука і суспільство. – 1991. - №3. – С. 24-26.
43. Борисенко В. К. Українське весілля: Традиції та сучасність/ В. К. Борисенко. – К. : ВД «Стилос», 2010. – 136 с.
44. Борисенко В. К. Українські народні пісні / В. К. Борисенко. – К. : Музична Україна, 1991 – 93 с.
45. Босик З. О. Архетипові мотиви весільної обрядовості Середньої Наддніпрянщини: їх специфіка та еволюція : автореф. дис... канд. культурології : 26.00.01 / Босик Зоя Олександрівна ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К. : [б.в], 2010. – 19 с.
46. Босик З. О. Весілля : в с. Пінчуки Васильківського району Київської обл. / З. Босик. – Київ : Поліграф - Консалтінг, 2003. – 104 с.
47. Велецкая Н. Н. «Языческая символика славянских архаических ритуалов» / Н. Н. Валецкая. - Издание 2-е, испр. и доп. [Славянская б-ка]. - М. : София, 2003.- 240 с.
48. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології / проф. Хведір Вовк. — Прага : Український громадський. видавничий. фонд, 1928. – 338 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://elib.nplu.org/object.html?id=431> (17.05.2015).
49. Гайова Є. Лемківське весілля / Євгенія Гайова // Народна творчість та етнографія. – 2008. – №1. – С. 3-8.
50. Гура А. В. Брак и свадьба в славянской народной культуре: Семантика и символика / А. В. Гура. – М. : Индрик, 2012. – 936 с.
51. Данилюк А. Поліщуки. Хрестоматія з народознавства / А. Данилюк. – Рівне : Державне редакційне видавництво, 1993. – 120 с.

52. Дубина Р. Весільний обряд в селі Северинівка Жмеринського району вінницької області (сер. ХХ. ст.) / Руслан Дубина // Весільна обрядовість у часі і просторі : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Одеські етнографічні читання». – Одеса : вид-во КП ОМД, 2010. – С. 136-142.
53. Дузь М. Комсомольське весілля в селі Коханівка на Одещині / М. Дузь // Народна творчість та етнографія. – 1960. - №3. – С. 84 – 89.
54. Дучинский Н. Свадебные обряды в Ольгопольском уезде Подольской губернии / Н. Дучинський // Живая старина. – Вып. III. – Год шестой. – СПб, 1896. – С. 501-522.
55. Здоровега Н. І. Нариси народної обрядовості на Україні / Н. І. Здоровега; АН УРСР, Державний музей етнографії та художнього промислу. – К. : Наукова думка, 1974. – 162 с.
56. Зінич В. Т. Сучасний робітничий шлюб і весілля // Народна творчість та етнографія. – 1957. – №2. – С. 60-68.
57. Кагаров Е. Г. Форми та елементи народної обрядовості / Е. Г. Кагаров // Первісне громадянство та його пережитки на Україні. – Київ, 1928. – №1. – С. 21-56.
58. Калиновський Г. Описание свадебных простонародных обрядов / Г. Калиновський. – СПб., 1977. – 7 с.
59. Коваль-Фучило І. Сучасний стан побутування весільного обряду на Закарпатті / Ірина Коваль-Фучило // Весільна обрядовість у часі і просторі : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Одеські етнографічні читання». – Одеса : вид-во КП ОМД, 2010. – С. 144-151.
60. Кожолянко О. В. Використання хліба у весільній обрядовості буковинців / О. В. Кожолянко // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – Т.2. – Чернівці : Прут, 2007. – С. 240-243.
61. Кожолянко О. В. Передшлюбна весільна обрядовість українців Буковини(кін. ХІХ – ХХ ст) : автореф. дис... канд. іст. наук. : спец.

- 07.00.05 «Етнологія» / Кожолянюк Олена Віталіївна ; Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. – Івано – Франківськ, 2006. – 20 с.
62. Козяр С. Українська родинна обрядовість. Віхи людської долі: весілля, похорон / С. Козяр - Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України. – К., 2000. – 72 с.
 63. Кокошинський О. М. Родильні, весільні та поховальні традиції в домашній обрядовості українців Півдня: на матеріалах Дніпропетровської, Запорізької та Херсонської обл. / О. М. Кокошинський ; Запорізький національний ун-т. – Запоріжжя, 2007. – 88 с.
 64. Корінний М. М. Короткий енциклопедичний словник з культури / М. М. Корінний, В. Ф. Шевченко. – К. : Україна, 2003 . – 384 с.
 65. Коровина Е. А. «Фата» В Городской свадьбе второй половины XX в. / Е. А. Коровина // Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали і дослідження: Том 3: збірка наукових праць / Відп. ред. О. В. Сминтина (частина перша), О. А. Прігарін (частина друга). – Одеса, 2002. – С. 300-306.
 66. Косарик Д. М. Колгоспно-комсомольське весілля в селі Розквіт на Одещині / Д. М. Косарик // Народна творчість та етнографія. – 1962. – №2. – С. 97-100.
 67. Косміна Т. В. Українське весільне вбрання: Етнографічні реконструкції / Т. В. Косміна, З. О. Васіна. – К. : Мистецтво, 1989. – 18 с.
 68. Кравець О. М. Сімейний побут і звичаї українського народу : іст.-етногр. нарис / О. М. Кравець. — Київ : Наукова думка, 1966. – 127 с.
 69. Кубійович В. Енциклопедія українознавства / Кубійович В. - К. : Довіра, 1993. - Т.І. – 400 с.
 70. Курочкін О. В. До історії сватання на Україні / О. В. Курочкін // Народна творчість та етнографія. – 1971. – №4. – С. 15-25.

71. Кушнір В. Г. Весільна обрядовість українців південно-західної України: порівняльний аналіз / В. Г. Кушнір, Н. О. Петрова // Проблеми етнології, фольклористики, мистецтвознавства Поділля та Південно-Східної Волині: історія і сучасність. Науковий збірник. – Кам'янець-Подільський, 2002. – С. 26-32.
72. Кушнір В. Г. Традиційна весільна обрядовість українців Одещини (20-80 – ті рр ХХ ст.) / В. Г. Кушнір, Н. О. Петрова. – Одеса : Гермес, 2008. – 288 с.
73. Левицкий О. Обычные формы заключения браков в Южной Руси в XVI – XVII ст. / О. Левицкий // Киевская старина – 1900. – №1. – Т.68. – С. 1-15.
74. Литвинова-Бартош П. Весільні обряди і звичаї у селі Землянка Глухівського повіту у Чернігівщині / П. Литвинова – Бартош // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1900. – Т.3. – 267 с.
75. Лозинський І. І. Українське весілля / І. І. Лозинський. – Київ : Наукова думка, 1992. – 175 с.
76. Магрицька І. В. Весільний обряд на Східній Слобожанщині : навч. Посібник / І. В. Магрицька. — Луганськ : СПД Резніков В. С., 2011. —244 с.
77. Макаренко О. Весільна обрядовість на Півдні України в контексті міжкультурних стосунків / Олександр Макаренко // Весільна обрядовість у часі і просторі: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «одеські етнографічні читання». – Одеса : вид-во КП ОМД, 2010. – С. 32-37.
78. Макарчук С. А. Шлюб і весілля у робітників Прикарпаття / С. А. Макарчук // Народна творчість та етнографія. – 1962. – №3. – С. 96-101.
79. Марчук З. В. Генеалогія українського весілля / З. В. Марчук. – Луцьк : Ін-т культурної антропології, 2005. – 284 с.
80. Маховська С. В. Весільні пісні Поділля: функціонування, поетика, символіка: Автореф. дис. канд. філол. наук / С. В. Маховська. Ін-т

мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України. – К., 2004.- 18 с.

81. Маховська С. Л. Весільні традиції Слобожанщини кінця XIX – початку XXI ст. (історико-етнографічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / С. Л. Маховська; НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – Київ, 2012. – 22 с.
82. Маєрчик М. С. Українські обряди родинного циклу крізь призму моделі переходу : автореф. дис... канд. іст. наук : спец. 07.00.05 « Етнологія» / Маєрчик М. С. ; НАН України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. – К., 2002. – 20 с.
83. Мицик В. Ф. За законом Світового ладу: Трипільська цивілізація і світогляд українського народу / В. Ф. Мицик. – Київ : МАУП, 2007. – 328 с.
84. Несен І. І. Весільний ритуал Центрального Полісся: традиційна структура та реліктові форми (середина XIX – XX ст.) / І. І. Несен – К. : Центр захисту літературної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2005. – 278 с.
85. Новицький Л. На сучасному буковинському весіллі / Л. Новицький // Народна творчість та етнографія. – 1967. - №3. – С. 40-44.
86. Охримович В. Значение малорусских свадебных обрядов и песен в истории развития семьи / В. Охримович // Этнографическое обозрение. – 1892. - №4. – С. 1-47.
87. Переверзова С. С. Весілля в Одесі в останній третині XX.ст. (за матеріалами досліджень Молдованки) / С. С. Переверзова // Етнічна культура в глобалізованому світі. Збірка наукових праць Першої Міжнародної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 20-річчю кафедри археології та етнології України Одеського національного університету імені І.І. Мечникова – Одеса : Освіта України, 2013. – С. 157 – 162.

88. Переверзова С. С. Сучасне міське весілля очима молоді / С. С. Переверзова // Етнічна культура в глобалізованому світі. Збірка наукових праць Другої Міжнародної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 200-річчю Т.Г. Шевченка. – Одеса : Освіта України, 2014 – С. 142-150.
89. Переверзова С. С. Церемонія державної реєстрації шлюбу в структурі сучасного міського весілля / С. С. Переверзова // Матеріали 69-ї звітної студентської наукової конференції ОНУ імені І.І. Мечникова. – Одеса . – Автори статей, 2013. – С. 51- 57.
90. Петрова Н. О. Українська традиційна весільна обрядовість Одещини (20-80-ті рр. ХХ ст.): Автореф. дис... канд. істор. наук / Н. О. Петрова., Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.. М.Т.Рильського НАН України. – К., 2004. - 20 с.
91. Пилипак М. Передвесільна обрядовість Східного Поділля (поч.. – 50 рр. ХХ ст.): регіональна специфіка / М. Пилипак // Весільна обрядовість у часі і просторі: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «одеські етнографічні читання» – Одеса : вид-во КП ОМД, 2010.- С. 52-57.
92. Сікиринський О. Українське весілля / О. Сікиринський. – К., 1988. – С. 44 – 47.
93. Сумцов Н. Ф. О свадебных обрядах, преимущественно русских / Н. Ф. Сумцов // Символика славянских обрядов : избр. тр. – М, 1996. – С. 158-247.
94. Сумцов Н. Ф. Религиозно-мифическое значение малорусской свадьбы / Н. Ф. Сумцов // Киевская старина. – Київ, 1885. – №3, Т.11. – С. 34-36.
95. Сумцов Н. Ф. Символика славянских обрядов / Н. Ф. Сумцов. – М. : Восточная литература, 1996. – 298 с.
96. Сумцов Н. Ф. Хлеб в обрядах и песнях / Н. Ф. Сумцов. – Харьков, 1885. – 152 с.

97. Танцюра Г. Весілля в селі Зятківцях / Г. Танцюра. – Київ : Редакція часопису "Народознавство", 1998. – 404 с.
98. Тихомиров М. Н. Древнерусские города / М. Н. Тихомиров. – М., 1956. – 64 с.
99. Тихомиров М. Н. О купеческих и ремесленных объединениях в Киевской Руси / М. Н. Тихомиров // Ученые записки МГУ. — 1946. — Вып. 87.- С. 22 – 37.
100. Толстой Н. И. Язык и народная культура: Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н. И. Толстой. – М. : Издательство "Индрик", 1995. – 512 с.
101. Чистов К. В. Типологические проблемы изучения восточнославянского свадебного обряда / К. В. Чистов // Проблемы типологии в этнографии. – М., 1979. – С. 223-230.
102. Щербіна І. В. Українське весілля як етнокультурний феномен (на матеріалі слобожанської обрядово-пісенної традиції) : автореф. дис... канд. мистецтвознав. : спец. 17.00.01 / Щербіна Інна Василівна ; Харк. держ. Акад. Культури. – Харків, 2001 . – 20 с.
103. Щубравська. М. Весілля: у 2 кн. / М. Щубравська. – К. : Наукова думка, 1970. – 476 с
104. Юшков С. В. Нариси історії виникнення і початкового розвитку феодалізму в Київській Русі / С. В. Юшков. – К. : Наукова думка, 1992. – 352 с.
105. Ястребов В. Свадебные обрядовые хлебы в Малороссии / В. Ястребов // Киевская Старина. – К., 1897. - Т.Н. – Октябрь-декабрь. – С. 281-288.